Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis
Folia 17 Studia Historica II (2003)

Z KRONIKI ŻAŁOBNEJ

Pamięci prof. zw. dra hab. Czesława Majorka (27 IX 1938 - 29 IX 2002)

"Vita est iter ad mortem" *(Seneka)*

Po sześćdziesięciu czterech latach życia odszedł na zawsze **prof. zw. dr hab. Czesław Majorek** – wybitny uczony w zakresie historii edukacji i dydaktyki historii, wieloletni nauczyciel akademicki, znany w kraju i poza jego granicami humanista, mądry, wrażliwy, światowego formatu człowiek. Do ostatnich dni wypełniał powinności profesora zwyczajnego w Katedrze Historii Oświaty i Wychowania Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Jednak nieubłagana śmierć dosięgła Go w tarnowskim szpitalu (29 IX). Spoczął na cmentarzu w rodzinnej miejscowości koło Tarnowa (4 X). Żegnany był z tym większym bólem, iż jeszcze parę tygodni wcześniej chyba nikt, kto miał okazję rozmawiać z Profesorem nie dopuszczał myśli o Jego bliskiej śmierci.

Prof. C. Majorek urodził się 27 września 1938 r. w Pleśnej, w rodzinie robotniczej jako syn Antoniego i Ludwiki z domu Walkowicz. Po skończeniu szkoły podstawowej (1952) został uczniem tarnowskiego Liceum Pedagogicznego, w którym pomyślnie złożył egzamin dojrzałości (1956). Następnie przeniósł się na drugi koniec Polski do Szczecina, gdzie przez dwa lata (1956–1958) był nauczycielem w Szkole Podstawowej nr 32. Z kolei po ukończeniu Studium Nauczycielskiego w Gorzowie Wielkopolskim (1960) wrócił nad morze, by stać się studentem kierunku pedagogika na Wydziale Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku (1960–1963). Uczestniczył w seminariach magisterskich dwóch profesorów: K. Kubika i K. Sośnickiego. W ich toku badał koncepcję programową szkoły polskiej z lat 1917–1919. Promotorem napisanej rozprawy magisterskiej był prof. K. Kubik. Na jej podstawie, po złożeniu egzaminu dyplomowego z wynikiem bardzo dobrym, otrzymał tytuł magistra pedagogiki (VI 1963).

Po skończeniu studiów Czesław Majorek przez rok pracował zawodowo w Zasadniczej Szkole Budowlanej w Tarnowie jako wychowawca w internacie. Następnie w okresie trzech lat (1964–1967) odbył studia doktoranckie w krakowskiej WSP,

badając dzieje kształcenia nauczycieli szkół ludowych na terenie Galicji autonomicznej. Promotorem Jego przewodu doktorskiego był prof. M. Tyrowicz. Na podstawie rozprawy pt. "System kształcenia nauczycieli szkół ludowych w Galicji doby autonomicznej 1871–1914", uzyskał w czerwcu 1968 r. stopień naukowy doktora. Po siedmiu latach (1975) został doktorem habilitowanym nauk humanistycznych w zakresie historii wychowania i nauki oraz dydaktyki historii i wychowania obywatelskiego. Jego rozprawa habilitacyjna nosiła tytuł "Książki szkolne Komisji Edukacji Narodowej". W roku 1976 otrzymał powołanie na stanowisko docenta etatowego. Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego uzyskał w 1986 r., zaś po dwunastu latach (1998) został profesorem zwyczajnym.

Podczas studiów i przy zdobywaniu stopni oraz tytułów naukowych współpracował lub był oceniany i promowany przez grono czołowych polskich profesorów. Poza wcześniej wymienionymi należeli też do nich: J. Hulewicz, Ł. Kurdybacha, J. Miąso, K. Mrozowska, T. Słowikowski, I. Zarębski. Z tych kontaktów wynosił najlepsze wzory naukowego badania przeszłości myśli i praktyki edukacyjnej, a także inspiracje do właściwego modelowania swojej osobowości. Można rzec, iż formacja intelektualna prof. C. Majorka dokonywała się w kontakcie z najlepszymi polskimi tradycjami w zakresie badań nad historią wychowania. W rezultacie szybko wyrastał na samodzielnego pracownika naukowego, a także ambitnego, liczącego się w środowisku uczelnianym, wytrawnego nauczyciela akademickiego.

Z krakowską WSP związał się etatowo w 1967 r., przechodząc wszystkie szczeble awansu naukowego: od asystenta po profesora zwyczajnego. Sprawował tu odpowiedzialne funkcje akademickie. Z wyboru lub nominacji był m.in. na stanowiskach prodziekana (1976–1978) i dziekana Wydziału Humanistycznego (1984–1987), dyrektora Instytutu Nauk Pedagogicznych (1978–1981), kierownika Zakładu Dydaktyki Historii (1988–1991) i jego kuratora (1991–1997). Działał w wielu komisjach rektorskich, w tym do spraw badań naukowych i programów studiów. Pod koniec życia (IX 2000 – VIII 2002) przyjął funkcję pełnomocnika Rektora ds. wprowadzenia do planu studiów w AP im. KEN w Krakowie Europejskiego Systemu Transferu Punktów ECTS. Pracował też okresowo w uczelniach pozakrakowskich. Odbywał zajęcia dydaktyczne w katowickiej WSP TWP, w krakowskiej AWF i do ostatnich dni – w rzeszowskiej WSP.

Oprócz spełniania obowiązków uczelnianych chętnie brał udział w życiu naukowym środowiska historycznooświatowego w Polsce. Przewodniczył Komitetowi Redakcyjnemu Komisji Nauk Pedagogicznych PAN w Krakowie (1984–1991), działał w tutejszej Komisji Nauk Pedagogicznych PAN (od 1991). Był wybierany do Rady Naukowej Instytutu Historii i Techniki PAN w Warszawie (kadencje: 1978–1984, 1986–1989). Należał do Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN (1983–1986) oraz wchodził w skład Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN (1990–1993).

Prof. Majorek podjął pracę w kilku zagranicznych organizacjach naukowych. Od 1979 r. był członkiem International Standing Conference for the History of Education (ISCHE). W latach 1985–1988 i 1991–1994 uczestniczył w działalności za-

rządu ISCHE. Od 1992 r. przewodniczył Komitetowi Organizacyjnemu Kongresu tej organizacji, który odbył się na terenie krakowskiej WSP (1996). Na to sierpniowe spotkanie przybyło 141 historyków wychowania z 25 krajów. Zmarły Profesor był od 1981 r. członkiem z wyboru International Society of History Didactics.

Regularnie wyjeżdżał na badania naukowe i na zajęcia dydaktyczne do zagranicznych ośrodków naukowych. Uczestniczył aktywnie w wielu konferencjach międzynarodowych, publikował referaty i artykuły w językach obcych, popularyzował w świecie polską historię wychowania, wypowiadając się wielekroć w kwestiach metodologicznych. Gościł m.in. w Northern Illinois University (De Kalb, USA – 1989) jako Invited Speaker. Rok później przyjechał do Churchill College (Cambridge, Anglia – 1990) jako Fellow Commoner, aby rozpoznać współczesne tendencje rozwojowe angielskiej historiografii edukacyjnej. Od 1991 r. korzystał z uniwersyteckiej oferty programowej w University of Lethbridge (Alberta, Kanada), jako Foreign Instructor. Prowadził tam kursy z pedagogiki porównawczej oraz historii edukacji. Pokłosiem wyjazdów zagranicznych były m.in. dwie publikacje: *Education in Global Society. A Comparative Perspectives* (wspólnie z K. Mazurkiem i M.A. Winzer, 2000) oraz *Educational Reform in National and International Perspectives: Past, Present and Future* (wspólnie z E.V. Johanningmeierem, 2001). Bez wątpienia zmarły Profesor zajmował w zagranicznym środowisku uczonych z zakresu historii edukacji, pedagogiki porównawczej i dydaktyki historii znaczące miejsce.

Prof. C. Majorek był dociekliwym badaczem dziejów polskiego szkolnictwa, oświaty i myśli pedagogicznej XVIII–XX w., ze szczególnym uwzględnieniem zaboru austriackiego. Istotnym wkładem w rozwój polskiej historii wychowania były Jego studia nad zmianami zawodu nauczycielskiego i ruchu pedagogicznego w Galicji, nad podręcznikami i programami szkolnymi doby Komisji Edukacji Narodowej, a także nad programami nauczania, teorią podręczników i podręcznikami do szkół początkowych i średnich w XIX w. Rozwinął swoje zainteresowania dziejami wiedzy i myśli pedagogicznej w Galicji w okresie zaborów oraz zagadnieniami przemian w oświacie w czasach przełomów społeczno-politycznych.

Równolegle prowadził gruntowne badania dziejów szkolnej edukacji historycznej na ziemiach polskich okresu porozbiorowego. Głównie zajmował się podstawowymi funkcjami nauczania tego przedmiotu. Rekonstruował współczesne orientacje w badaniach historycznoedukacyjnych na świecie. Po uzyskaniu habilitacji dużą część swoich zainteresowań skupił na aktualnych zagadnieniach nauczania historii i metodyce tego przedmiotu. Pozostawił w dorobku znakomite teksty na temat kształtowania pojęć historycznych, konstruowania w toku zajęć nowoczesnego systemu metodycznego, strategii problemowej w edukacji historycznej, mikro- i makrohistorii, i inne. O rozległości swoich zainteresowań w dziedzinie dydaktyki historii zaświadczył na kartach podręczników z tego zakresu.

Można stwierdzić, iż prof. C. Majorek w poszukiwaniach badawczych nie ograniczał się do dziejów regionalnych. Swobodnie podejmował problematykę edukacji w Polsce w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej, aż po ostatnie trans-

formacje. W pracach kreślił szerokie tło porównawcze, polskie i powszechnodziejowe. Rozpatrywał tam zarówno czynniki społeczno-polityczne, jak i pedagogiczne, kształtujące dzieje oświaty. Wprowadzał refleksję teoretyczną nad sensem i metodą badań w zakresie historii edukacji oraz nad metodyką i dydaktyką historii.

Pozostawiony przez prof. C. Majorka dorobek badawczy odznacza się solidnym warsztatem naukowym, rzetelną i szeroką podbudową źródłową, bardzo komunikatywną formą wypowiedzi i dużą erudycją bibliograficzną. Napisał cztery książki, był redaktorem dalszych trzynastu, opublikowanych w językach polskim i angielskim. Ponadto był autorem około dwustu rozpraw i artykułów naukowych, wydanych w językach: polskim, angielskim, niemieckim, bułgarskim, hiszpańskim, rosyjskim, serbsko-chorwackim, włoskim i katalońskim.

Najważniejszymi dziełami w Jego dorobku pozostaną monografie: *System kształcenia nauczycieli szkół ludowych w Galicji doby autonomicznej 1871–1914* (Wrocław 1971), *Książki szkolne Komisji Edukacji Narodowej* (Warszawa 1975), *Projekty reform szkolnictwa ludowego w Galicji* (Wrocław 1980), *Historia utylitarna i erudycyjna. Szkolna edukacja historyczna w Galicji 1772 1918* (Warszawa 1990). Zmarły Profesor należał również do współredaktorów i współautorów pracy zbiorowej *Myśl pedagogiczna w Galicji 1772–1918. Ciągłość i zmiana* (Rzeszów 1996). Był współautorem podręczników: *Metodyka nauczania historii w szkole podstawowej* (Warszawa 1988) i *Dydaktyka historii* (Warszawa 1993, 1994). Jego artykuły były drukowane w takich czasopismach naukowych i specjalistycznych, jak "Rozprawy z Dziejów Oświaty", "Kwartalnik Pedagogiczny", "Przegląd Historyczno-Oświatowy", "Przegląd Humanistyczny", "Wiadomości Historyczne", "Rocznik Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN", "Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie", "Zeszyty Naukowe" UJ i UG.

Do najwartościowszych rozpraw i artykułów prof. C. Majorka z ostatnich kilkunastu lat należą rozważania i refleksje na temat historii wychowania jako dyscypliny badawczej. Przykładowo trzeba tu wymienić następujące teksty: *Przezwyciężanie diaspory. Współczesne tendencje w rozwoju historii wychowania,* "Zeszyty Naukowe UJ. Prace Pedagogiczne", Kraków 1987; *Współczesna koncepcja historii wychowania jako nauki,* "Rozprawy z Dziejów Oświaty" 1989 (współautorstwo); *Innowacje pedagogiczne jako przedmiot badań historii wychowania w Polsce,* "Zeszyty Naukowe UJ. Prace Pedagogiczne", Kraków 1991; *Glosa do rozważań o historii wychowania,* "Kwartalnik Pedagogiczny" 1993; *Warsztat badawczy historyka wychowania dziejów najnowszych,* [w:] *Stan i perspektywy historii wychowania*, praca zbiorowa, Poznań 1996.

Profesor C. Majorek miał bogaty dorobek na polu kształcenia kadry nauczycielskiej i naukowej jako promotor oraz recenzent. Wykształcił około 150 magistrów pedagogiki i historii, a także 12 doktorów nauk humanistycznych. Był recenzentem w kilkudziesięciu przewodach doktorskich i kilkunastu habilitacyjnych w różnych ośrodkach akademickich Polski. Wielokrotnie recenzował dorobek naukowy kandydatów ubiegających się o nadanie tytułu naukowego na zlecenie rad wydziałów

uniwersytetów, wyższych szkół pedagogicznych i Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych. Prośby o sporządzenie recenzji napłynęły również spoza Polski: z University of South Florida (USA) i z University of Newcastle (Australia). Był więc uznawanym autorytetem naukowym oraz ekspertem w zakresie uprawianych dyscyplin naukowych. Niejednokrotnie bywał surowym krytykiem prac nie spełniających podstawowych wymogów dysertacji naukowych. Z reguły nie tolerował pseudonaukowości, powierzchowności i pustosłowia. Narażał się więc u niektórych osób na nieprzychylne opinie i komentarze. Przyjmował je do wiadomości, lecz zdania nie zmieniał. Był konsekwentny i wierny przyjętym zasadom. Stawiał sobie i innym wysokie wymagania. Rozmowy z Profesorem wzbogacały intelektualnie i dawały każdorazowo nowe impulsy.

Za osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne zmarły Profesor otrzymywał nagrody i wysokie odznaczenia. Został m.in. laureatem nagród I, II i III stopnia Ministra Edukacji Narodowej. Uhonorowano Go kolejno: Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1975), Srebrnym Krzyżem Zasługi (1979), Złotym Krzyżem Zasługi (1981), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1988). Wielokrotnie wyróżniany był nagrodami rektorskimi.

Pracowite życie prof. Czesława Majorka przysporzyło polskiej humanistyce wiele cennych prac i szczegółowych ustaleń, które na długo pozostaną w obiegu naukowym. Jego śmierć jest bolesną stratą, która dotknęła liczne grono osób, blisko z Nim związanych. Był bowiem człowiekiem prawym i pogodnym, chętnie spieszącym z pomocą i radą. Posiadał przy tym komunikatywną osobowość, poczucie humoru i mądre podejście do codziennych problemów.

Czesław Nowarski